

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

2021 йил 6-сон

Достонимент бадшаштичи таъмомниаб туругчи "От тэърифи" лаҳзасида отта мисбатан кўпроқ ўхшатиш, сифатлаш каби бадиёй тасвири воситалари ишлатилса, от ва табигат орасидаги иштансаблиюни инфодаловчи юморицаги каби лаҳжалиар давомида бис жонлантириш, муболага, бўрттириш каби бадиёй тасвири воситаларининг гўзал намуналарига кўрамас:

Түёси ғуларни ҳам бузуб кепди.
Осимондани булутлар ҳам тўйлиб кепди.
Жонибор бурнилиб ўзини очди.
Шамоли ҳизларни учирив кепди. ("Жорхун Масон" дик)
Скёклини ҳарасам,
Кирғ олни ботир тўяди.
Сенинг боссан түеёнинг
Тоини чукур ўлади.
Баданингни ҳорумиа
Тоимарди қредан кўлади.[З. 236]

Хулоса ҳыслиб айтганда достонмаримиздаги жанговар от образи тасвири бахшинесемт юксак тафаюри, бадиёй маҳоратини намойен кимчеки образлардан бириншар.

Адабиётаар рўйхати:

1. Алломини. Фозиа Йўлдош ўтии варианти. – Тошкент: Шарқ, 1988. – Б. 316.
2. Жорхун Мастон. Айтутчи К.Рафимов. Ёзиг олиб, нашрта тайёрловчишар: М.Муродов, А.Эргашев //Нуралий. Достонлар. – Тошкент: 1989. – Б. 74, 79.
3. "Нуралийн ютилиши" достонидан. Кўрсатилган тўплам. – Б. 236.

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЭВФЕМИЗЛАРНИНГ ЎРГАНИШИШИ ВА ЛИСОННИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ

Рузизева Нафиса Зарифовна

Бухоро давлат університети

Тиллар ўқитиши методикаси факултети

Тел: 91416-00-26 е-майл: nafiguzieva1985@gmail.com

Аннотация: Унду маҳдода илси ҳардоти бўйламдан тил, яъни ишлиз ва ўзбек тилларига зережмазларини сўзлари ўрни, тилдаги нотижалай ва қўйил бўйлан сўзларни юмништинки ва тилни маданий бой тилни вазифаларини тўрошибган ва ису билан бирор тилшумносликонинг социолингвистичиши, лингвотсультуруология, лингвостоматология каби йўналишиларини ригозжаланишига улкан ҳиссаси ҳариди олиб борильадиган илмий тадбиротларни таҳқима тўпламиш белгиландиши.

Калон сўзлар: зережмаз, тилшумнослик, социолингвистика, лингвотсультуруология, лингвостоматология, тадбироти, эмоционал. – экспрессив хусусиятлар.

ИЗУЧЕНИЕ ЭВФЕМИЗМОВ И ИХ ЯЗЫКОВЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ НА АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Рузизева Нафиса Зарифовна

Бухарский государственный университет

Преподаватель по методике преподавания иностранных языков
Тел: 91416-00-26 е-mail:nafisaruzieva1985@gmail.com

Аннотация: В статье, посвященной анализу научных исследований, показана роль эвфемизмов в речи двух неродственных языков, которыми являются Английский и Узбекский языки. Задачей эвфемизмов является смягчение несурвных и грубых слов в языке, культурное обозначение языка, а также различные виды лингвистики, таких как социолингвистика, лингвокультурология, когнитивная лингвистика.

Ключевые слова: эвфемизм, лингвистика, социолингвистика, лингвокультурология, лингвоконцептуология, исследование, эмоционально-выразительные особенности.

THE STUDY OF EUPHEMISMS AND THEIR LINGUISTIC PECULIARITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Ruzieva Nafisa Zarifovna

Bukhara State University

Teacher of Methodology of teaching foreign languages

Тел: 91416-00-26 е-mail:nafisaruzieva1985@gmail.com

Abstract: This article devoted to the analysis of scientific research and shows the role of euphemisms in the speech of two non-related languages, which are English and Uzbek. The task of the euphemisms is to soften the awkward and rude words in the language, a cultural enrichment of the language, as well as the development of the branches of linguistics, such as sociolinguistics, linguoculturology, cognitive linguistics,....

Keywords: euphemism, linguistics, sociolinguistics, linguoculturology, cognitive linguistics, research, emotional-expressive features.

Замонавий тишишносливдаги таджикотлар "лисон – нутк" тамоилии асосида олиб боришиёттанини билди характеризади. Башкеча айттана, назарий тишишнослик амплагам лисоний умумийликларнинг нуткнии вожеванниши, ундан утумлии фойдаланиши масалалари билди шугулланувчи замонавий тишишносливдаги социолингвистика, лингвокультурология, лингвоконцептуология каби катор йўналишилари жадал разъяснямсода.

Хар бир тишишет тараққиёт даражаси учунт услубинти кай дарражада ишлантишини билди болини бўлади. Чунки тишишет москити услубда-путьда намоён бўлади. Тил тараққиётти турии муаммоларнинг еъни услубушнослик, нотоилии саннати тили дарражасига кўтарилиши, жумладан, профессионал нуткименг барча тармокларнинг жоҳ у чорвадор бўлсин, жоҳ оғчи ёки деяномларнинг нуткимни таджик хилиш, улар нуткисида эвфемизмларнинг кай дарражада кўйланнишнини билди характеризади.

Эвфемизм номи? Ушбу лингвистик тушунча жадиди катор қарашмари за физерлар мавжуд. Эвфемизмларнинг лингвистик табиити жуда кўплаб ишми таджикотларнинг обьекти бўлиб келмади. К. Никан, К. Буррицж, С. Видлах, Л. Крыскин таджикотлари ушбу тушунчагаёт лингвистик табиити жадидиди физерлари билди қизматли бўлса, ушбу тушунчагаёт функционал-услубий жусуснотлари И.Р. Галиперин, Н.С. Арапова, В.П.

Москвасынан Н.Ц. Босчалес каби онындарынан таджикотларинча баён килинган. Улар ушбу тиң ходисасында үзү күзатуулары за нимбай таджикотларин националаридан келип чөймбүтүрмөтчө таъриф бергандар, жумшадан Ж. Бамарис фокарина "Эзфемизм – бу ман этилган луттатынгы мулойымыржык за мадамайыржык шакелештена холос" [3]. Л.А. Булажковскийнин ушбу түшүнүчкөнүн күйүнчүлүгүнүн таърифлайды: "Эзфемизмнэр ёмон фокар уйзотадиган изарса за ходисасынан аса нимбай алмаштириши за улар жакица сүз орхадын ёнууз күчларини чакырыш жағдайни тутдирмай гаптерини, жамыладан салын жағынан салындын олиш формуласындири" [2]. И.В. Арманлы жам иштегиз тиңнинде зафемизмнэрдинг луттавай маъниси, таърифи, зафемизм жадицадан онындар ээтиборсун жалб кылганини, жайбетчалик ахлохий нормалар учун масалада, жудоненең номы зафемизмнештериганыни жакица кискача түктүлгөн [1]. Ўзбек тиңшүносунунда жа бу масала берилген: марта Нельмат Исматуллаевинен нимбай таджикотица ёрткыштан [4]. Акмар Омуртурадиевинен докторлик диссертациянында профессионал нуткы зафемистаси масалалары таджик килинган [5]. Шункундек, Б.Үриебоеев жам үзүненеги катор ишшарица сүзлешүү нуткүндагы зафемизм ходисасында дөвр көлемдөлгөн фокарлардан баён кылган [6]. Тиңшүнос онын Х. Шамсиеддинов сүзларынан зафемистик функциялар – семантика синонимдары жакица фокар – мулоказалариниң бийлдерсе [6]. А. Маматов докторлик диссертациясында фразесембоз мәндеринин зафемистик за дисфемистик шакелештештеги алоорду түктүлдөнди.

Айрим бадией тики билган бослоқ, кынай таджикотларда жам зефемош мактабында шетибор каратылады. Жүргүлдөм, "Бобурнома" лексикасының маңсус монография таджик книгасын З. Холмансова учып күлгүлдөнгөн зефемесимдер жүсүсүци жыныматын фикерларини бәйн эттән [7]. Олкыма - "Бобурнома" деги зефемош ифодалар жоки ўзбек адабией тилин лексикасыннан семантика тарыбын, эмоционал - экспрессия жүсүсүлдөлөрүн, муаллифнен аспекттик маҳоратын бадией тасвир усулни жакында асослы тасаввур беришкөн таъкидлайды. Таджикот ишида "ўлмоқ" түшүткесиңдер зефемош бирликтери таҳлия күнненбін, үнсүт мұайин семантика - үслубей мактабада күлгүлдөнгөн шаккылары таңсифланады.

ХОД асрга келиб, зағармам түшүнчесиниң үрганыши объекти аның мөнталиб, майынтыннан да кийинкен кимнөй таджикоттар, уннан гөндер жусусыннан мариши [9], алсакча сохада, язың, тиббийттәдә күлгүленинини-тиббий зағармамылар [10] номын остица таджик жазылышы

Түмәннөсөт генесологиязы за морфологияның күркөншілігінде болып, разница жар бир тида зағымдағы мағыннағандағы мәннен айырмаса да, оның морфологияның салынуда көзделуы мүмкін. Болаша морфологияның мәннен айырмаса да, оның морфологияның салынуда көзделуы мүмкін. Болаша морфологияның мәннен айырмаса да, оның морфологияның салынуда көзделуы мүмкін.

Юкорида зикр этилагам иккимай таджикотлар бир тил даврасида таҳлии ва таджик этилагам. Энди тилишунослар олдига мазмур лингвистик тушунчаликни ишни ва ундан ортик тилилар кесимида талини этиш вазифаси турибди. Шу нутгали назардан XXI асрда шакаллануб келаеттган антропоцентрик лингвистик йўнанишишарта кечг йўл очкимонда, унинг яхшии вазифаси этиб яхсонлиги тилда, тилини эса яхсонла таҳлии этишга^{xx} муналлисирияни ташкилайди.

бұладың жаһамжының маддәттің босқынша нұхола боралы [11]. 2) зағарымдар тым факттың пасын алемнан қатлаған спефатица мәжесуд [12]. 3) зағарымдар нүктейді өсіреті, үслуб үчүн хизмет көрсетеді.

Зефемалар зөвөнүштесиң ўрганашда шу нараса маълум бўладиши кўпчени атамалар дарр ўтиши билан эскириб, ўша тушунчаларниң бозор, ёқимни ифаҳаси бўлолмай ҳолади. Натижада, биринчи зефемик воситага ўренди жети, онада зефитилиниши кулий бўлган зефема пайдо бўлади. Бунда дастлабки зефемик воситалар ҳайта табулаштирилазверади, яни зефемалар шаклланади. Мана шу ўзиниң туғайин бирга тушунчадан кўтишиб зефемаларниң пайдо бўлиши сабаб бўлади. Масалан: “чайён” ўренди кўлланган жаждум, жаждум зефемалари нутк талабига жавоб бермагач, табулаштирилиб, унинг ўреотга энлах, нами йўқ, бекони зефемалари кўлланылган. “Тұмок” сўзи факат одамга, кейбетчалик эса ҳайвонга ишебтап истиора усулища кўлланылган. Тұмок тараракклити натижасында тұмок тушунчаси одамга ишебтап кўзин әртимок, құмтулиб олмоқ; ҳайвонга ишебтап эса болаламок, қўяламок, бузотқилмоқ каби зефемик воситалар билан алмаштирилиб кўлланылган.

Мәнис тиңшаты "bitch" (фөзеш) сүзи *lady of easy virtue, a light woman, an easy woman, a real battleaxe, a house of ill fame* кабын зағемалдар бұлған алмаштырылғанда үшінгі үша күп онындың жүнгүс сүз эквиваленттеріндең үшінші наименін этиб тұрады.

Эзфемесмалар бәзіләр метафорик усул биләм шакталыптаң эзфемеск воспиталарни җам ўз иштә олади. Масалалық: 1) Шахсам мөнәсәт үзим маминаңатдапи эңг “хәйкәл, мүңгүләрдә” бөлиб жәнешүнта түткін көнады (Ю. Ильин: “Кабжат ёсус....”, - Б., 312).

Бу балтырлар, бу тұрумуш муз үстінде солынған үй (А. Қажхор Тәмшектә асарлар
2 т. – Б. 29)

Юмористтеги миссияларда көлтирилген қадынан; нүрниң - жаңашох, үргүш бұлағашан жәй ёки мұз үстінде солмынан үй - безағолын, бағтасынан түштүкшіларменен метафорик усул билем шақылданған зағеремдік воскиталардың жиһобиғандары.

Эзфемалылар семантика - грамматика шақалланғандағы мұра лексикой за нүктөй әзфемаларға авертиледи. Ушбу турлар узиндерін за умумийлікке еті болжашы болып саналады.

А) Айсөйлөгөөнөң мәннен барынша тарзбендиң сұмарият ресі мәнненсағы антиципацияның жолынан жаңынан жасалған түшүнчө - образы мәнне инфоданаш воситасыцир. Үшбү жөнөти биләмә зефемалар, фразема, мәннен да мәннен каби ходисаларға йылошып.

Инталы тишица "ногирек" мәдениеттегі беруучы зағеманың күйөндеги миссиядан күриш мүмкін.

- Woman you have gone too far!!! You are *out of your senses*! (D. Carter "Fatherless sons". p 201.)
Б) Айсекейт зафема дүшкөйі барлық, уғын дүгеллаштырып шумасын. Нұтқын зафема эса бу таңабыңа жазоб бермайды.

Масалалар: "ұлмок" түштүкчелерни ифодалоетки бандалыкни басқа көлкірмекте, үрлох бұлмок, қылбек бұлмок, оғанындаған жемімок:

Минни тишиңа: passed away, passed on, bit the bigone, kicked the bucket, popped their clogs
жабы зөфемаларға: луткатлаштырыш үзүнхен, демек булар дүгавий зөфемалар
хисоб алашы.

Шұнқандек, көзлиң тишиңаты *hell* (*hell*) *sight deprived* (*blind*), ғарыу (*idiot*), *needy* (*prior*) каби зағемалардың лүткіт составидан жой олиши мүмкін, улардың лиссиялай зағемалар деб атайды.

Нүктікій зағемалардың ассоциалық контекст, нүктікій вазиет бошқарады. Нүктікій зағемал терминдер остища әкіптечалик нүктікій жаражеңде заруриет, мұзықада табулаштырыш етады. Ушбу фильтрдам көлиб чөлбі, лиссиялай зағемалага мөкбетан аслий ёки мұтлак, нүктікій зағемалға мөкбетан зса мисбади ёки мұзықада зағемал терминдерарының күйлеші мұмыздың. Никанди зағемалар таптаған ташқарица үзінсет реал мәжінненда ҳам күйләнеді.

Масалам: Шұнқадай дағам ўниб көпілділар, мета зының көбірмари соғыннасадан басылардың ёмонашынша түшіндіте. ("Тошкент оқшомы"). Ўниб көпілділар - ўниб көтеджілар мәжіннен беругең зағемалардың восита хисобланады. Зағемалдармен үзінші жос жүсусшылар дағындағы үзгариб туришиңдер. Зағемалдың сифаттың тишиңа күйләнештегі зағемалдар сұзмалар, әкіптечалик бу жүсусшылардың мүкотиб үз мәжінненда күйләнештегі бошлады да жеткізілгенде шақылданғанда зағемалдардың түпнамада. Зағемалдармен дағындағы үзгариб туриши тишиңнен лүткіт бойыншылардың мажмуд сұзмартарда жеткізілгенде шақылданғанда тишиң мәжінненде полисеманттика жүсусшылардың әзіз бүлшілдерін тазамендейді.

Шұнқай күнінб, тишиңа мажмуд зағемалдардың жолисасы жалғынған урғ - олардың мәденинде салынып, эстетик диди, этнок жеткізілген тараккіліті билан боялған жаңисадыр. Зағемалдармен мәжілүм бир жағдай табу билан боялған бұлса, ассоциалық ахлоқой - мәданинде жағдайдағы айтшылар мөктулай деб топырган сұзмалардың көмшөп, ширинесусалық билан айттылышынаның. Шу билан биртеге зағемалдар жағтама, тарихи, этнографик жаңиса хисобланады, тишиң тишиң тағамжур каби қадағалай да ривожлануачы, үзінші жеткізілгенде жаңиса жаңиса акс эттірүткін жаражеңдерінан.

Фойдаланылған адабиёттар

- Армолыц И.В. Зағемалысы в современном английском языке. - М.: 1959. - С.147.
- Булаковский Л.А. Введение в языкознание, часть 2. - М.: 1953. - С.175.
- Вандрик Ж. Язык. - М.: 1937. - 206 с.
- Исматуллаев Н. Зағемалысы в современном узбекском языке. Автореф. дис. ... канд. фил. наук. - Т.: 1963. - 19 с.
- Омонтурдинев А. Профессионал нүткі зағемалдары (корпоратив нүткі миссиянда) фил. фан. док. дис. ... авторефераты. - Т.: 2009. - 50 6.
- Шамсиадимов Ҳ. Сұзмалармен функционал - семанттик синонимдары// Ўзбек тили за адабиётти 1995. №22. - Б.65- 69.
- Холмамова З. "Бобурнома" лексикалық тәжірикі фил.фамлари доктори дис.... авторефер. -Т.: 2009. - 226.
- Үриенбоеев Б. Сұзмалар мен зағемалдар. Тошкент дәвлат педагогика институтының асарлар түтшесі. -Т.: 1979. -Б. 36-37.
- Гуллямова Ш. Ўзбек тили зағемалдарынан гендер жүсусшылары. Фил.фам.бүтінші фалсафа доктори дисс. авторефераты. - Бухоро, 2020. -556.
- Ғайбуллаева И. Ўзбек тилиңде тиббей зағемалдар (тиббей дәвердің нашең мәжілүмдерінде ассоциация). ф.ф.ф.д (PhD) дис.... авторефераты. - Бухоро 2019. - 56 б.

NamGU нағылай шеберлікнамасы - Научный съезд НамГУ 2021 йыл 6-сан

11. Канев А.М. Эффектомы в современном английском языке. Автореф.дис.... канд.филол.наук. - Л: 1977. - 19 с.
12. Ерғазиева Н.И. Взаимосвязь прозаич. табу и эффектомов в казахском языке //Ономастика Узбекистана ИЯЯ. - М: УзССР 1969. - 120 с.

МҰМЫТДОЗ ЖАНРДА МАКОН ВА ВАҚТ КАТЕГОРИЯСИ

(Алишер Навоий шेърлари миссиясы)

Йұлчыев Қалокор Вахобовиқ,
филология фахшары бүйінша фалсафа докторы,
Фарғона давлат университеті

Аннотация: Мәхабати Алишер Навоининг изал, рубоғайларда лирик өзгерім тапшылғаннанда беделді макон ва жарын категориясынан билесінше ѡрни қарыдағы фикер түршілігін. Кичік лирик жанрлар сипруқтұрасында мазмұнның композиция, пейзаж, портрет өсімдіктерде макон ва жарын бірлесіп қозғалып күрсекшілігін.

Ключовыe слова и фразы: изал, рубай, жанр, образ, деталь, тезис, лирик өзгерім, беделді макон, макон ва жарын категориясы, мазмұнның композиция.

КАТЕГОРИЯ ПРОСТРАНСТВО И ВРЕМЕНИ В КЛАССИЧЕСКОМ ЖАНРЕ

(На примере стихов Алишера Навои)

Юлчиев Қалокор Вахобович,
Доктор философии по филологическим наукам,
Ферганский государственный университет

Аннотация: В статье рассматривается косвенная роль категории художественного пространства и времени в организации лирической реальности изалей и рубаев Алишера Навои. Показано единство единицы пространства и времени через содержательную композицию, пейзаж, портрет в структуре малых лирических жанров.

Ключевые слова и фразы: изаль, рубай, жанр, образ, деталь, тезис, лирическая реальность, очнуренное пространство, категория пространства и времени, содержательная композиция.

CATEGORY OF SPACE AND TIME IN CLASSIC POETRY

Yulchiyev Qahhor Vahobovich, Doctor philosophy in filology,

Ferghana State University

Annotation: The article discusses the indirect role of the category of artistic space and time in the organization of lyrical reality in the ghazals and rubais of Alisher Navoi. The emergence of a unit of space and time through the content composition, landscape, portraiture in the structure of small lyrical genres is shown.

Keywords and phrases: ghazal, rubai, genre, image, detail, thesis, lyrical reality, inner space, category of space and time, semantic composition.

	ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ 10.00.00 ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ PHILOLOGICAL SCIENCES	
48	Ошибки в письменной работе студентов Хамзагозода А	251
49	Sinxron tajjipa san'atini egallash strategiyalari Abdullaeva G. G	257
50	Индивидуальные варианты в овладении вторым языком Бобокулова Г.Ш	263
51	Эртак ва улуттук тарбията бир назар Имаметова Ш.С	267
52	Comparative research of english and Uzbek toponyms Imamatova N.M	270
53	Ingliz va o'zbek lingvomadaniyatida "Happiness" va "Baxt" kontseptining ifodalananishi Jumayeva O.I	275
54	Теория множественного интеллекта и изучение языка Каскорова Ш.Ш	279
55	Tetralogiyaning tadrijiy taraqqiyoti Qo'yilayeva G.N	283
56	Иновационные методы обучения английскому языку для специальных целей Мирзоевская М.И	287
57	Oliy o'quv yurtlarida rusiyabon talabalarga o'zbek tilini o'qitish muammolari Nigmatova Sh.U	291
58	Abdulla Oripovning "Haj daftari" she'riy turkumi haqida Fayzullayeva O.X	295
59	Feminist yozuvchilar asarlarida badiiy tasvir vositalarini qo'llanilishi xususida Abdullaeva N	299
60	Yetuk o'zbek adibi Isajon Sultonning "Boqiy darbadar" asari misolida tarixiy inversiya Naimova A.M	303
61	Тиашуносликда мати талқыныт Козокова Н.А	308
62	Обучение Английскому языку с помощью литературы Курбонова Ш.Х	312
63	Frazeologiyani o'tganish va inson ruhiy holatini ifodalovchi frazeologik birliklarning chog'ishtirma tahlili Saidova Z.X	316
64	Ўзбек тилинда тарз тифода воситаларининг морфология, синтаксика, лексика ва усулий ифодаланишини Абдуллаев А	320